

(*Art Pedagogic (Theory and Methodic of Teaching)*, К. : Osvita Ukrayina, 2008. 274 s. [in Ukrainian].

9. Сучасний філософський словник / за ред. акад. В. П. Андрущенко. К. : Вища школа, 2003. С. 156–289. / *Suchasniy filosofskiy slovník / za red. akad. V. P. Andruschenka (Modern Philosophical Dictionary)*, К. : Vischa shkola, 2003, pp. 156–289. [in Ukrainian].

10. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. №2. С. 60–64. / *Hutorskoy A. V. Klyuchevyie kompetentsii kak komponent lichnostno orientirovannoy paradigmy obrazovaniya. Narodnoe obrazovanie*. 2003. №2. S. 60–64. [in Russian].

11. Шацкая В. Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. М. : Педагогика, 1975. 197 с. / *Shatskaya V. N. Muzyikalno-esteticheskoe vospitanie detey i yunoshestva (Key Competences as a Component of Person-oriented paradigm of Education)*, М. : Pedagogika, 1975, 197 p. [in Russian].

Дата надходження статті: «20» жовтня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «20» листопада 2017 р.

Рецензенти:

Гуральник Н. – доктор педагогічних наук, професор

Поліщук О. – доктор філософських наук, доцент

Тань Сяо – аспірантка Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, e-mail: 52484438@qq.com

Tan Siyao – postgraduate student of National Pedagogical Dragomanov University, e-mail: 52484438@qq.com

Цитуйте цю статтю як:

Тань Сяо. Основні педагогічні умови формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми вчителями в процесі фортепіанного навчання. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 152–161.

Cite this article as:

Tan Siyao. Basic Pedagogical Conditions of Forming Cognitive-Emotional Perception of Musical Works of Viennese Classics by the Future Teachers in the Process of Piano Learning. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 152–161.

УДК 37.013 : 621.039

ЮЛІЯ ТАРАТОРКІНА,

аспірантка

(Україна, Острог, Національний університет «Острозька академія»)

YULIA TARATORKINA,

postgraduate student

(Ukraine, Ostroh, National University of Ostroh Academy)

<http://orcid.org/0000-0003-2632-8322>

Освітня програма оператора АЕС Чехії «CEZ» як складова неформальної екологічної освіти

Educational Program of Czech Nuclear Operator CEZ Group as a Part of Non-Formal Environmental Education

У статті розкрито основні засади освітньої програми групи компаній «CEZ», оператора атомних електростанцій Чеської Республіки. З'ясовано мету освітньої програми «Світ енергій», реалізація якої сприяє не лише формуванню об'єктивного ставлення до питань забезпечення електроенергією, але й поглиблює зв'язки освіти і промисловості, що підвищує якість викладання предметів природничого циклу.

Окреслено часові рамки реалізації програми та з'ясовано основні форми освітньої діяльності, з-поміж яких найпоширеніші лекції, дискусії, семінари й екскурсії. Розглянуто методи та принципи освітньої програми.

Проаналізовано широкий спектр навчальних матеріалів (посібників, підручників, брошур, навчальних комплексів, таблиць та плакатів), розроблених фахівцями групи компаній «CEZ». Розкрито зміст навчальних відеофільмів і прикладних комп'ютерних програм із питань екологічної освіти молоді.

Ключові слова: інформаційний центр, екологічна освіта, неформальна освіта, освітня програма, атомна енергетика, Чеська Республіка, CEZ.

The article highlights the basic principles of the educational program developed and implemented by CEZ Group, the operator of nuclear power plants in the Czech Republic. Educational program 'World of Energy' initiated in 1992 under the title 'Energy for Everybody' provides systematic and comprehensive information for young people and offers students, teachers as well as educational establishments help in understanding electric power and integrating related topics into school curricula. The main goal of the educational program is to shape one's objective attitude to the environmental issues and to energy generation, in particular. Such approach deepens links between educational establishments and industrial groups and contributes to improving the quality of natural science teaching.

The timeframe of program implementation and the main forms of educational activities are outlined in the article. It was ascertained that lectures, discussions, seminars and excursions are highly widespread within the framework of the educational program. Applied methods and principles are considered in the article.

A wide range of educational materials has been analyzed. Educational program is implemented with the help of manuals, textbooks, brochures, educational complexes, tables and posters developed by specialists of CEZ Group.

The content of educational films concerned with environmental issues is revealed. The films are grouped according to the topics and include electricity, energy generation, physics, nuclear energy, renewable sources of energy and fossil sources. The program includes educational films tackling methodological issues and designed for teachers.

The means of education presented at the information centers of Temelin and Dukovany are described in the article. Main constructions and equipment of nuclear power plants are represented by interactive and dimensional models. Information and multimedia technologies are commonly used to improve understanding of nuclear physics.

Key words: *information centre, environmental education, non-formal education, educational program, nuclear energy, Czech Republic, CEZ.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Неминуча зміна клімату, що все частіше стає руйнівною силою природної стихії, змушує людство шукати нові надійні джерела електроенергії. Багато країн розглядає атомну енергетику як важливий складник енергетичного балансу, спрямований на зменшення викидів вуглекислого газу в атмосферу, пов'язаних із тепловою енергогенерацією. Саме атомній енергетиці належить основне енергетичне навантаження в осінньо-зимовий період, в умовах недовиробітку електроенергії, коли інші відновлювальні джерела енергетики не можуть забезпечити споживачів.

Зміна ставлення до атомної енергетики стає як ніколи актуальною, адже наслідки аварій на ядерних об'єктах створили негативний ореол довкола галузі. Саме незнання й нерозуміння фізичних процесів, проектних відмінностей атомних електростанцій, наявних систем захисту ядерних установок – причина недовіри до атомної енергетики.

Інформаційні центри атомних електростанцій тривалий час проводять активну роз'яснювальну роботу серед населення, переважно учнівської та студентської молоді, щодо впливу АЕС на довкілля та фізичних процесів під час виробництва електроенергії. Значний досвід співпраці з освітніми установами, розроблення власних освітніх матеріалів накопичено оператором АЕС Чехії – групою компаній «CEZ». Аналіз освітньої програми компанії стане підґрунтям для адаптування навчальних матеріалів інформаційними центрами АЕС нашої держави, що сприятиме впровадженню засад державної політики у сфері освіти й принципи освітньої діяльності, зокрема, формуванню екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля, а також інтеграції з ринком праці [7].

Аналіз досліджень і публікацій... Питання освітньої діяльності інформаційних центрів Європи розглядали такі вчені, як: Ф. Соріній, Р. Холі, Р. Істеніч, І. Йенчич, М. Новак. Розвідки М. Дуфкової зосереджені на результатах роботи перших десяти років дії освітньої програми групи компаній «CEZ», також дослідниця представила історію виникнення таких структур як «інформаційні центри» при об'єктах атомної галузі в Чехословаччині. Окремі питання освітньої діяльності оператора АЕС Чехії, Чеського ядерного товариства, Чеської ядерної освітньої мережі висвітили З. Кржіж і К. Катовський. Питання освіти в сфері атомної енергетики у Чеській Республіці вивчали науковці К. Матейка, О. Гумл. Актуальним залишається вивчення й узагальнення досвіду освітньої діяльності оператора АЕС Чехії «CEZ», накопиченого впродовж 1992–2017 років.

Формулювання цілей статті... Мета статті – проаналізувати досвід освітньої діяльності чеської групи компаній «CEZ» як складника неформальної екологічної освіти.

Виклад основного матеріалу... Починаючи з 1992 року, група компаній «CEZ» систематично впроваджує інформаційно-освітню програму, що охоплює учнівську, студентську молодь і педагогічних працівників. Більш того, оператор діючих АЕС Чехії підтримує освітні установи, учителів, викладачів, учнів і студентів у технічній та науковій галузях. Із часу впровадження

програма мала назву «Енергія для всіх», а 2006 року була перейменована у «Світ енергії». Її розробники визначили метою «надання можливості учням, студентам та педагогам активно досліджувати теми шкільної програми з різних поглядів, щоб змінити старі методи заучування на креативне мислення» [3]. Уже 1995 року програма отримала 95% схвальних відгуків опитаних учителів із 300 шкіл Чехії, де поширювали навчальні матеріали, а 88% учасників опитування відзначили покращення розуміння учнями тем програми природничих дисциплін [2].

Найпоширенішими формами роботи освітньої програми є лекції, семінари для вчителів, конкурси, що сприяють залученню до наукової діяльності талановитої молоді, екскурсії. Для систематичної роботи з підвищення кваліфікації педагогічних працівників організовано «Клуб світу енергії».

Фахівці компанії розробили серію лекцій «Енергія – майбутнє людства», до якої за 17 років існування програми залучено понад 210 тис. учнів і студентів віком від 14 до 19 років [1]. Лекції розкривають питання виробництва й транспортування електроенергії. Слухачі здобувають розуміння екологічних, економічних, соціальних і політичних аспектів такої діяльності. До читання лекцій залучають як спеціалістів АЕС Чехії, так і наукових співробітників вищих навчальних закладів, запрошують фахівці органів регулювання. Так старшокласники і студенти, отримуючи об'єктивні знання, навчаються аналізувати інформацію та формують власну думку про атомну енергетику. З іншого боку, така форма роботи має значний вплив на підвищення інтересу молоді до вивчення технічних та природничих наук.

Національний конкурс «Що ти знаєш про енергію?» мотивує старшокласників вивчати технологічні дисципліни. Водночас у фіналі команди шкіл змагаються у фізичній та психологічній стійкості, демонструють теоретичні знання з фізики та інших предметів.

Уклавши угоду зі Спілкою чеських математиків і фізиків, оператор АЕС «СЕЗ» став партнером у проведенні шкільних олімпіад із цих предметів. Участь фахівців компанії в організації олімпіад передбачає читання лекцій та проведення дискусій у школах-учасниках олімпіад, підготовку та поширення освітніх матеріалів. Заохоченням участі шкіл у таких олімпіадах є конкурс «Оранжевий клас», за результатами якого заклади отримують фінансування для облаштування кабінетів фізики, хімії тощо. Крім того, школи залучають до мережі партнерських освітніх закладів та установ компанії. Старшокласники – переможці олімпіади – отримують стипендію на навчання у технічних коледжах. А учасники олімпіад мають можливість провести два тижні у Літній школі та пройти стажування на одній з АЕС Чехії. Участь групи компаній у проведенні олімпіад сприяла покращенню результатів учнів у міжнародних змаганнях та забезпечила Чехії лідерство з-поміж країн Європейського Союзу у цих дисциплінах. Упродовж останніх років старшокласники Чехії здобули 1 золоту, 16 срібних і 23 бронзових медалей.

Освітні екскурсії, розроблені фахівцями компанії, дають уявлення про джерела виробництва енергії різних типів. Про відновлювальну енергетику розповідають фахівці інформаційного центру станції Хучак. Екскурсія до насосної гідроелектростанції «Длоуге Стране» включає лекцію, освітній кінопоказ і безпосередній огляд електростанції. Дізнатися про виробництво електроенергії на атомній електростанції можна в Інформаційних центрах АЕС «Темелін» і «Дуковани». Для підготовки до екскурсії та перевірки здобутих знань опісля фахівці групи «СЕЗ» розробили робочі таблиці для відвідувачів відповідно до програми початкової і середньої школи.

Щоб підтримати талановиту молодь компанія проводить конкурс наукових робіт, за результатами якого надає п'ятнадцятьом кращим студентам технічних вузів премію. Тематика робіт охоплює класичне обладнання для енергетики, теплову та атомну енергетику, електричні машини, пристрої, системи та приводи, електротехнологію та вимірювання, економіку енергетичного обладнання, стратегію та енергоменеджмент, а також відновлювану енергію та навколишнє середовище. Щороку роботи проходять відбір у спеціалізованих відділеннях під час студентських конференцій та семінарів, а їхній захист відбувається як презентація плакату. Спілкування із фахівцями під час захисту робіт – це можливість практичного втілення результатів дослідження та отримання відгуку спеціалістів компанії.

Для студентів Чехії і Німеччини компанія «СЕЗ» разом із технічним училищем у Вальдмінчені (Баварія) провела диспут, результатом якого стала спільна заява студентів щодо максимально ефективного використання відновлювальних джерел електроенергії, надання їм пріоритету під час розроблення енергетичних джерел майбутнього. Учасники диспуту визнали, що на цьому етапі розвитку людства атомна енергетика залишається незамінною.

Для педагогічних працівників компанія «СЕЗ» понад десять разів на рік організовує семінари з вивчення нових фізичних аспектів. Така форма роботи акредитована Міністерством освіти, молоді та спорту Чеської Республіки. Під час семінарів учасники ознайомлюються із сучасними методами навчання. Такі семінари безпосередньо пов'язані з матеріалами для навчання фізики, енергетики та інших наукових дисциплін та відповідає вимогам Типової навчальної програми для початкової

школи і гімназії. Двічі на рік група «СЕЗ» надає практичні семінари, під час яких учителі отримують сучасну дидактичну допомогу для вивчення фізики іонізуючого випромінювання. Семінари поєднують із демонстрацією фізичних експериментів та екскурсіями на електростанції.

Під час семінарів застосовують групові методи роботи з вибраним навчальним матеріалом, учителі-учасники семінарів практикуються у конкретній методології викладання, зосереджуючись на фізиці, хімії або екології. Після цього педагоги беруть участь у методологічних обговореннях-дискусіях. Частина семінарів – це екскурсії на вибрані електростанції або інформаційні центри Групи «СЕЗ» чи демонстрації експериментів у «фізичній майстерні». Учасники семінару отримують навчальні матеріали, корисні для викладання наукових дисциплін.

Компанія «СЕЗ» – активний учасник Науково-технічного тижня Академії наук Чеської Республіки. Упродовж семи днів відбуваються лекції, демонстрації і майстер-класи для учнів шкіл та інших зацікавлених відвідувачів. Значне місце посідають і освітні ярмарки, що проводять вищі навчальні заклади.

В освітній роботі фахівці компанії широко застосовують власні педагогічні розробки з урахуванням вікового принципу для дошкільного віку та I ступеня початкової школи, II ступеня початкової школи, середньої школи, вищої школи, а також матеріали, призначені для педагогів. З-поміж засобів навчання – друковані матеріали, зокрема брошури, журнали, листівки, книги коміксів, посібники, настільні ігри, широкоформатні плакати, плівки для проектора та енциклопедії.

Оператор АЕС Чехії у своєму активі має два науково-пізнавальні журнали – «Горішок» для молодшого й середнього шкільного віку та «Тріпол» для старшокласників і студентів. Науково-технічний журнал «Тріпол» з-поміж інших тем висвітлює питання атомної енергетики та ядерного синтезу. До видання дитячого журналу «Горішок» залучено колектив професійних письменників. Журнал в ігровій формі із розв'язуванням головоломок, кросвордів знайомить учнів із навколишнім світом і його історією. Зокрема з видання діти дізнаються про джерела енергії у кам'яну добу, вчення Демокрита про атоми, електростанції тощо.

Навчальний комплекс «Енергія навколо нас», який включає посібник учня та методичну брошуру для вчителя, призначений для використання під час уроків фізики у школах і позашкільних установах для вивчення властивостей твердих речовин, рідин і газів, видів енергії, електрики, магнітів, електростанцій та енергозбереження.

Низка видань групи «СЕЗ», з-поміж яких «Ігри з магнетизмом», «Ігри з відновлювальними ресурсами», «Ігри з теплом», «Ігри з трансформатором», «Ядерні ігри», заохочує учнів до практичного вивчення фізики. Кожна з брошур містить перелік необхідних засобів для певного досліду, матеріали для вивчення теми, опис досліду та пояснення того, що відбувається. В ігровій формі та за допомогою підручних засобів роз'яснюються складні фізичні явища. Ілюструє деякі закони ядерної фізики і видання «Учням про ядерну фізику», що призначене для вчителів початкової школи й батьків.

Частина екологічної освіти учнів у позашкільних установах та унікальна дидактична допомога для практичного вивчення радіоактивності у школі представлена комплектом «ГамаБета», що містить шкільне джерело випромінювання, детектор, лічильник імпульсів із підключенням до персонального комп'ютера й допоміжні аксесуари. За допомогою комплекту вчителі отримали можливість продемонструвати властивості, явища і закони ядерної фізики, показати іонізуюче випромінювання та методи захисту від нього.

Для кращого розуміння представленого матеріалу спеціалісти інформаційних центрів електростанцій компанії використовують навчальні відеофільми, згруповані за темами: електрика, енергетика, фізика, атомна енергетика, методика, відновлювальні джерела енергії, викопні джерела енергії.

Інформаційні центри оснащені сучасним кінообладнанням. У фільмі «Шлях до сонця» основи фізики реакторів і безпеки передаються через комп'ютерні демонстрації та анімацію. Застосування технології 3-D, зокрема, у відеофільмі «Утопія, утопія», створює відчуття присутності у закритих для відвідування приміщеннях: реакторному відділенні, машинному залі та сховищі свіжого палива.

Відеофільми «Дуковани» і «Темелін» із застосуванням анімації та 3-D графіки демонструють принципи виробництва електроенергії та будову АЕС. У цих фільмах представлено базові знання з ядерної фізики, а саме про поділ ядер урану, ланцюгову реакцію. Значну увагу приділено питанням поводження з ядерним паливом, а також його зберігання. Окремі анімовані навчальні фільми розкривають теми джерел живлення, ядерного паливного циклу та АЕС, загалом.

Навчальні фільми компанії відрізняються жанровим різноманіттям, що підтримує інтерес до питань енергетики глядачів різного віку. Зокрема, короткометражний художній фільм «Blackout» («Вимкнення»), знятий у жанрі трилера, визначає місце електроенергії у житті людини, порушує питання залежності сучасної цивілізації від електроенергії. Мультфільм «Відкриваючи енергію»

зацікавлює молодших школярів питаннями перетворення енергії, розповідаючи про різні види енергії: потенційну, кінетичну, світлову, теплову, акустичну та електричну. Своєю чергою, сюжетний мультфільм «Вечірка пана Цврчека» знайомить наймолодшу аудиторію з різними типами виробництва електроенергії, показує їхні переваги й недоліки, позиціонує атомну енергетику як надійне та потужне джерело електроенергії. Фільми-замальовки «Балада про Ліпне» та «Длоуге Стране» демонструють поєднання природної величі та промислового виробництва електроенергії на гідроелектростанціях.

Серія навчальних фільмів «Futuremotion» присвячена тенденціям розвитку енергетики. Інформація, що презентують авторитетні вчені, доктори наук, не обмежена тематикою сучасних джерел електроенергії, але й включає електромобілі та розумний дім.

Група компаній «CEZ» – лідер зі застосування сучасних засобів навчання. Так, для кожної електростанції розроблені віртуальні 3-D тури, що дозволяють усім охочим оглянути промислові майданчики, будівлі та обладнання. Такі віртуальні тури доступні не лише під час візиту до інформаційних центрів, але й розміщені на освітньому веб-ресурсі компанії [6].

Під час екскурсій відвідувачі знайомляться з основними поняттями ядерної фізики. Наприклад, в експозиції інформаційного центру АЕС «Темелін» представлена камера Вільсона, що дозволяє спостерігати іонізуюче випромінювання. Роботу АЕС демонструють на прикладі інтерактивних моделей і просторової моделі об'єктів АЕС. Модель основного виробничого блока дозволяє зрозуміти атомну електростанцію як складну, але логічну та функціональну систему. Інформаційні центри оснащені тривимірними моделями енергоблока, реактора, контейнерної моделі CASTOR 440 для зберігання та транспортування використаного палива.

Упродовж останніх років основна увага зосереджена на розробленні сучасних засобів навчання. Для планшетів і смартфонів створено енциклопедію атомної енергії та набір із восьми мінні-енциклопедій із різних фізичних тем. Раніше розроблені комп'ютерні прикладні програми «Йоулінка» та «Пексесо» перетворилися в енциклопедичні середовища, доступні кожному [5].

Висновки... Активну освітню діяльність компанії було відзначено на світовому рівні Міжнародним агентством із питань атомної енергетики та визнано прикладом для впровадження іншими інформаційними центрами АЕС [4]. Більш того, Чеське об'єднане товариство фізиків і математиків визнало освітню програму «Світ енергії» головним досягненням у популяризації фізики.

Здійснений аналіз виявив основні форми, зміст, методи й засоби, що використовують в освітній діяльності оператора АЕС Чехії «CEZ». Застосування незмінних форм роботи вказує на їхню ефективність упродовж тривалого часу. З іншого боку компанія активно слідкує за осучасненням навчальних засобів, упроваджуючи власні розробки, що відповідають віковим особливостям учнів та які створені з урахуванням шкільних навчальних програм. Їх адаптація до української освіти, розроблення власних навчальних матеріалів сприятиме освітній роботі інформаційних центрів АЕС України та інших центрів неформальної екологічної освіти.

До перспективних напрямів досліджень у цій сфері вважаємо за доцільне зарахувати такі проблеми: деталізоване вивчення змісту окремих проєктів освітньої програми «Світ енергії», аналіз прикладних освітніх програм і розробок для використання під час вивчення курсів фізики, хімії, математики й екології, а також для наукового дозвілля учнів молодшої та середньої школи.

Список використаних джерел і літератури/References:

1. Celostátní energetická soutěž motivuje mládež k zájmu o techniku už 17 let [Електронний ресурс]. *Skupina CEZ*. Режим доступу до ресурсу: <https://www.cez.cz/cs/vyzkum-a-vzdelavani/aktuality/216.html>. [in Czech].
2. Dufkova M. 15 Years of Information and Educational Programme of Czech Power Company CEZ [Електронний ресурс]. *Društvo jedrskih strokovnjakov*. Slovenije. 2007. Режим доступу до ресурсу: <http://193.2.7.48/proc/port2007/htm/pdf/511.pdf>. [in English].
3. Niklova K. Corporate Social Responsibility of Local Level: Collection of Case Studies about Best Practice. *Usti nad Labem: Community Foundation of Euroregion Labe*, 2008. 54 p. [in English].
4. OSART Good Practices: Corporate Support to Provide Human Resources Ensuring availability of appropriate staff through recruitment, selection and hiring [Електронний ресурс]. *IAEA*. Режим доступу до ресурсу: <http://www-ns.iaea.org/downloads/ni/s-reviews/gp-2009/c3.1.pdf>. [in English].
5. Svet Energie [Електронний ресурс]. *Skupina CEZ*. Режим доступу до ресурсу: <https://www.svetenergie.cz/>. [in Czech].
6. Virtuální prohlídka [Електронний ресурс]. *Skupina CEZ*. Режим доступу до ресурсу: <http://virtualni prohlidky.cez.cz/cez-temelin/>. [in Czech].
7. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. / Закон Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 # 2145-VIII [Elektronnyi resurs]. Rezhyim dostupu do resursu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «31» жовтня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «20» листопада 2017 р.

Рецензент:

Жуковський В. – доктор педагогічних наук, професор

Руснак І. – доктор педагогічних наук, професор

Тараторкіна Юлія – аспірантка кафедри психології і педагогіки Національного університету «Острозька академія», e-mail: yu.taratorkina@gmail.com

Taratorkina Yuliia – postgraduate student of the department of psychology and pedagogics of the National University of Ostroh Academy, e-mail: yu.taratorkina@gmail.com

Цитуйте цю статтю як:

Тараторкіна Ю. Освітня програма оператора АЕС Чехії «CEZ» як складова неформальної екологічної освіти. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 161–166.

Cite this article as:

Taratorkina Yu. Educational Program of Czech Nuclear Operator CEZ Group as a Part of Non-Formal Environmental Education. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 161–166.

УДК [37.015:2-725](477) (09) «18»

ТЕТЯНА ТВЕРДОХЛІБ,

кандидат педагогічних наук

(Україна, Харків, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди)

TETIANA TVERDOKHLIB,

candidate of pedagogical sciences

(Ukraine, Kharkiv, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University)

orcid.org/0000-0001-5261-0394

**Питання розвитку педагогічної освіти в духовних академіях у спадщині викладачів
навчальних закладів Православної Церкви
(початок ХІХ – 60-ті роки ХІХ століття)**

**Issues of Development of Pedagogical Education in Ecclesiastical Academies in the Heritage
of Teachers of Educational Institutions of the Orthodox Church
(Beginning of the 19th – 60s of the 19th Century)**

У статті на основі аналізу першоджерел та історико-педагогічної літератури розглянуто висвітлення питання розвитку педагогічної освіти у вітчизняній вищій духовній школі у доробку викладачів навчальних закладів Православної Церкви на початку ХІХ – у 60-тих роках ХІХ століття. Проаналізовано ідеї щодо викладання педагогіки у духовних академіях, які представлені у проектах ректорів Київської духовної академії єпископа Чигиринського Інокентія (Борисова) і архімандрита Димитрія (Муретова). Розкрито думки інших викладачів, які стосувались викладання в академіях не тільки педагогіки, а і педагогічно орієнтованих дисциплін. Ці ідеї представлені на шпальтах вітчизняної духовної періодики. Зроблено висновок, що вони, в основному, стосувались змін у змісті, формах, методах, організації навчання пастирського богослов'я, гомілетики і педагогіки.

Ключові слова: викладач, духовна академія, гомілетика, пастирська педагогіка, пастирське богослов'я, педагогічна освіта.

The coverage of issues of the development of pedagogical education in the domestic higher ecclesiastical school in the works of teachers of educational institutions of the Orthodox Church at the beginning of the nineteenth century - in the 60's of the nineteenth century has been considered. Pedagogical education in the study has been determined as a system of training pedagogical and scientific and pedagogical staff for educational institutions of all types and as a professional training of future priests for the religious and moral upbringing of the flock.

It has been found that published works of teachers of ecclesiastical educational institutions in the first half of the nineteenth century were rarity. They were characterized by thematic scantiness and did not cover the problems of pedagogical education. The ideas on teaching pedagogy in the ecclesiastical academies, presented in unpublished projects of the rectors of the Kiev Theological Academy, Bishop Inokentii Chyhyrskyi (Borysov) and Archimandrite Dymytrii (Muretov), have been analyzed. It has been proved that Bishop Inokentii only outlined the main shortcomings of higher theological education, which required correction, and expressed some general considerations about the ways of its reformation, the need to study pedagogy in particular. It has been determined that in comparison with his project, the project of Archimandrite Dymytrii differed in greater detail, completeness and practical orientation. It provided for specific ideas on the organizational aspect of introducing pedagogy into curriculum, and determined its content (theory of education, general and special parts of the «science of teaching», the latter covered the specifics of teaching at all levels of the system of ecclesiastical education). Particularly Archimandrite